

મસમં બી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લૃત
 મુબરેલી ગીત મુજબ
 વર્નાક્યુલર રેકર્ડ બુકમ રીવિઝન કમિટીએ
 તૈયાર કરેલી

—: કન્યાવાચનમાળા :—
પુસ્તક પહેલાના અર્થ.

(જેની અંદર શબ્દાર્થ, કવિતાની સંસંગતી:

પાઠના મવાલ તથા સાર)

R. N. 168

Printed by D. N. Shah
 Central Chowk, Surat

આ પુસ્તક કોન • ૧૭ના રંગના પેપર મુદ્રા મ કરવામાં આવેલું છે.

આના અર્થ • કવિતાના મવાલવાલ માત્રીગમ સાર.
 મુદ્રા • સુરત.

આપના ગાવિન્દજી પ્રદ્યાભાઈ નાનડ
 આના આજ નો અનાવિલ બંધુ પ્રીતીય પ્રેસ
 મગનપુરી ભાગળ ભાણરાણી પોળ-સુરત.

મુદ્રા ૧૯૧૭ | કિંમત રૂ ૦-૪-૦ | મળ ૧૯૨૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૬૫૨

લગીક

પુસ્તકનું નામ ડૉ. વાલ્મીકીનાથ પુસ્તક ૧ (૧/૧)
અર્થ

વિષય મંડળ : ઉચ્ચ - ૧૨

૧૫૬૫૨ અમદાવાદ
મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લ્હો.

વિધાપાઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી કોપીરાઈટરસાથ

કન્યા વાયનમાળા પુસ્તક ૧લાના અર્થ.

પાઠ ૧.

શહેનશાહ=મહારાજ-
ધિરાજના રાજ
સંગીત=મજબુત;
જોરાવર
પુરાતન=ધણું જુનું
ચરિત્ર=વૃત્તાંત; હેવાલ
જયેષ્ઠ=મોટા
પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ=
યુવરાજ
ઈલ્કાન=ખેતાન
નિખાલસ=મુલ્કા મનના
શાસન=વહાણ ચલા-
વવાની કળા
ચોજના=ગોઠવણ
અત્યંત=ધણોજ
તાલીમ=કેળવણી
પ્રવાસ=મુસાફરી
પ્રદક્ષિણા=ચોગરદમ ફરી
વળવું તે
ચાલુ=કાયમ

પદવી=ઓખી
પ્રવીણ=માહિતગાર
નિર્ણય=કરાવ
ક્રમે ક્રમે=એક પછી એક
બાંધો=બંધારણ
નિર્માણ=નકકી
યુવરાજ=ગાદીવારસ
આદરસભર=આવકાર;
પરોણાચાકરી
લથડા=ક્રમજોર થવા
રાજ્યાસિક=રાજગાદી
પર એસાડવાની ક્રિયા
પાયતુખત=રાજધાનીનું
શહેર
આબાદી=ચઢતી

પાઠ ૨.

નણુંદ=વરની ખેન
કદ=માપ
નેફા=ચણીઆના જે
લાગની અંદર પાટી
ધાલવામાં આવે છે તે વાય=વા

કુચો=કુચડા
બહાનું=ઓહું; ખોટું
કારણ
મીતરી કાઢ્યાં=ગમે તેમ
લખી કાઢ્યાં
નકલ=ઉતારો; કોપી
લપલપાટ=જોરજોરે તે
કરતાં વધારે ઉતાવળે

પાઠ ૩.

બકુલ=ખોરસલી
તણી=ની
શાભા=દેખાવ
હોંચું=હોંચકા ખાઉં
અપાર=પાર વગરનું;
ધણુંજ
વળતી=પછી
વાળ=ખાલ; નિમાળા
ચમકાવે=ચોંકાવે
માંય=માં
મલકાવે=હસાવે

૨] મુ'ખર્થ ધલાકાની જુગાળની પ્રશ્નોત્તરમાળા.—૦-૪-૦

મુગ'ધી=સારી વાસ	શિર=માથું	આવે
કુલ્યાં=ખીલ્યાં	મંદ=ધીમી; થોડી	હું'ય=હું'
ભારી=ઘણુંજ	લીલા પીળાં લાગે=ચક્રર	તું'ય=તું

અમળુતી—એતી ! ભોરસલીની ગળ ઉપર હોંચકા બાંધ્યો તેની શોભા સારી છે. હું ઘણા વડાલથી હોંચકા ખાઉં—જો હું જોરથી હોંચકા ખાઉં, તો સામી ગળ સુધી જતું; પણ પાછાં ફરતાં પેલી ગળ સાથે અફળાઉં. પવનના પુરા ઝપાટા ઘણું સુખ આપે છે; પછી નિમાળા છૂટા પાડે છે અને ઘણી વાર ચોંકાવે છે—વળી મનને ચોંકાવે છે, અને વડીમાં ગભરાવે છે; વળી ત્યાં ધીમો વા વાય છે ને મને હસાવે છે. આગમાં ફૂલ ખીલ્યાં છે, તેથી વાયુ સાથે કેવી સારી ખુશમો આવે છે ! એ ખુશમો મને ઘણું સુખ આપે છે—ભોરસલીનાં જે ઝીણા ફૂલ તે માથાપર ટપક ટપક પડે છે. એ વળી મને થોડી મીઠી ખુશમો આપે છે. મોં નીચું રાખીને હોંચકા ખાઉં, હોંચકા ખાઉં, હોંચકા ખાઉં પણ ચક્રર આવે તો આંખ બંધ;કરું—હું હિંમત રાખું તો થાકથી કદી થાકું નહિ; પણ એ વડાલા હોંચકા ! રખેને તું તૂટતો ! જ્યારે તું તૂટ્યો ત્યારે હું પડું અને અફળાઉં, માટે રમતું છોડી દઇને હવે તો હું ઘેર જાઉં.

પાઠ ૪.

વિવેક=સલુકાર્થ	ખાતર=અરહાસ; સરભરા મક્તની=વગર પૈસાની	સવાલ=આ પાઠમાંની
ઠેસ=ઠોકર	વય=ઉંમર	કર્મ કહેયત યાદ
ધાર=રેલો	મોટા મનના=ઉદાર	રાખવી ?
ચાકળો=ચામડા વગેરેનું	દીલના	
રથી ભરેલુગોળ આસન	આદરસ્તકાર=આવકાર;	પાઠ ૫.
ચીંદરડી=લુગડાંની પટી	પરોણાગત	ધોરો છો=જીધો છો
	ટળાવી=મટાડી	શરમિંદી થઇને=લજ-

વાધને; ભોઠી પડીને
વાળુ=રાતનું જમવાનું
તોપ પડવી=મોટા શહે.
રોમાં વખત જણાવવા
માટે તોપનો અવાજ
થાય છે તે

મહાવરો=અબ્યાસ; ટેવ
સાંચ્યું=અચાન્યું; ભેગું
ક્યું.

દીવો બાળીને કાંત્યું ને
પેટ બાળીને સાંચ્યું=
રાતનાં કાંતેલાં સુત-
રમાં ગજકાં વગેરે
રહી જાય ને જનકું
પાતળું થઈ જાય
અને દીવાનો ખર્ચ
નકામો થાય, તેમ
ખાવામાં દુઃખ વેઠી
પૈસા એકલા કીધા,
ને નકારા ખોરાકથી
માંદા પડીયે એટલે
તે નકામા જાય.

સમજુતી-વહેલા સૂઈ

જાય અને વહેલા ઊઠે
તે જરા પણ દુઃખ
જીએ નહિ; કેમકે
તેથી બધાં સુખ મળે,
ધણી તાકાત, અકલ
અને દોલત વધે

પાઠ ૬.

હસતે=મલકતે

મુખ=મોઢું

વેર્યા=નાંખ્યા

નશીબે=દૈવયોગે

કેરાં=ના

નીચા નમી=વાંકા વળી

વીણીશું=એકેએક લખ્યું

અત્યારે=હમણાં

ગુસ્સે થઈ=રીસ કરી

વિપત=દુઃખ આપદા

વણુતોલે=ધણીજ

દીલગીર=ઉદાસ

ભૂલીને=વિસરીને

ભુંડું=નકાર; ખરાબ

અન્યાય=ગેરઈન્સાફ

મટવાને=અટકાવવાને

ગુસ્સો=ક્રોધ. રીસ

ઘટવાને=ઓછો થવાને

વઢવું=લડવું

ધીરીને=ઉધાર આપીને

આખર=ઈન્જાત

ધન પાખી=પૈસા વગર

પાખી=વગર; સિવાય

દેવું=આપવું

ધીરેલાં=ઉધાર આપેલાં

વાંકું બોલી=ભુડું બોલી

ભાળે=જીએ

ફરિયાદી=ઈન્સાફ મેળાવવા

માટે અરજ

સદગુણુ=સારા ગુણ

પામો=મળો

ગુસ્સો=ક્રોધ

ગળો=અપશબ્દ; ભુંડું

બોલ

ચંતા=શીકર

ચટપટી=ગભરામણુ.

ચટપટી=ગુંચવણ

ભરેલી

માલે=ખુશીથી રહે

૪) બાળગરબાવળી ને સુંદરશૃત પહેલીના અર્થ-૦-૨-૦

સમજૂતી—નસીબે ખુશી થઈને રસ્તામાં ગુલાબના ફૂલ નાખ્યાં, છે આપણે નીચાં વળી ક્યારે વીણીશું ? હે બાઈ, હમણા આજ ને આજ વીણી લો. (મતલબ કે જેમ ફૂલ થોડા વખતમાં કરમાઈ જાય છે તેમજ સારાં કામો કરવાનો વખત પણ જતો રહે છે, માટે ગુલાબનાં ફૂલ રૂપી સારાં કામો તરતજ કરવાં. નસીબે એટલે કુદરતે. રસ્તામાં એટલે દુનીયામાં. ગુલાબના ફૂલ એટલે સારાં કામો.) (૧) પણ કદાપી જો તે ગુસ્સો કરીને બોલે, તો તને ધણુંજ દુઃખ પડશે તો પછી ઉધાર ક્યારે થવું ? હે બાઈ કાલે, કાલે, કાલે. (મતલબ કે સારાં કામ કરતાં દુઃખ આવી પડે તો દીલગીર થઈ છોડી દેવું નહિ) (૨) કોઈએ બૂલથી આપણું નહારું કીધું હોય અને વળી આપણને આવી દુઃખ પણ આપ્યું હોય તો તેને આપણે માફ ક્યારે કરશું ? હે બાઈ આજ ને આજ અત્યારે માફ કરીશું. (૩) પણ ગેરઈ-સાફ મળતો હોય તે અટકાવવાને અને મનમાંથી રીસ ઓછી કરવાને માટે જો કોઈની સાથે લડવું પડે તો ક્યારે લડવું ? હે બાઈ કાલે, કાલે, કાલે લડવું. (૪) કોઈએ આપણને પૈસા ઉધાર આપીને આપણી આગર રાખી હોય તે માણસ પૈસા વગર દુઃખી થતો હોય, તો જઈને તેને પૈસા પાછા ક્યારે આપવા ? હે બાઈ, આજ ને આજ હમણા આપવા. (૫) આપણે ઉધાર આપેલા પૈસા પાછા આપે નહિ. અને વાંકું બોલીને સામું પણ જીએ નહિ. તો તેવા માણસ પર કહો કે ક્યારે ફરિયાદી કરવી ? હે બાઈ કાલે, કાલે, કાલે ફરિયાદી કરવી. (૬) સારાં ગુણનાં ધણાં કામો કરવાં છે, પણ કામ ધંધાને લીધે આપણને જરા પણ વખત મળે નહિ, તો પછી તેને ક્યારે કરવાં ? હે બાઈ, આજ ને આજ હમણાં કરવાં. (૭) કોઈ, નહારાં વચન, શીકર, ગભરામણુ

ને ગુચવણ ભરેલી વાતો પોતાની મેળે આવે, તો તે મનમાં જાળીને ક્યારે આનંદથી રહે? હે બાઈ કાલે, કાલે, કાલે. (૮)

સાર—દરેક સારાં કામ આજને આજ કરવાં, અને નહારાં કામનો વિચાર આવતી કાલ પર રાખવો. મતલબ કે નહારાં કામ કરવાંજ નહિ.

પાઠ ૭.

ધીરજ=સખુરી

નાપસંદ=અણુગમતા

વઢકાર=વઢકણું

ટક ટક કરવું=ખડખડવું

અણુગમો=નાખુશી

કંટાળો=ચીતળી; ત્રાસ

કૃત્ય=કામ

સંભાળ=સાવચેતી

પૂરતી=જેઠંએ તેટલી

સાવચેતી=સંભાળ

શત્રુવટ=વેર; દુશ્મનાઇ

ખળાપો=સંતાપ

સમાચાર=ખબર

રંગ=મગ્ન; આનંદ

ભંગ=નાશ

ફળાદિ=ફળ વગેરે

હરી ગયો=જાતી રીતે

લઈ ગયો.

પતિ=ધ્રુવી; વર

રાક્ષસ=દૈત્ય; અસુર

છુટકારો=છુટકો

આરોપ=આગ; તહોમત

પાઠ ૮.

શોખ=ખુશી

‘ફરે તે ચરે અને

બાંધ્યા ભૂખે મરે’=

મહેનત કરે તો તેને

તેનું ફળ (ખાવાનું)

મળે, પણ જો મહે-

નત ન કરે, તો

ભૂખે મરે

લાગુ=અંધ ખેસતું

સીમ=ખેતર

અર્થ=મતલબ

કહેવત=કહેતી; અનુભવ

સિદ્ધ વાક્ય

બોધ=શિખામણ; ઉપદેશ

માંદલાં=માંદા જેવા

કામણ=ગદુ; વશ કર-

વાની યુક્તિ

પાઠ ૯.

સાહેલડી=સખી

હાં હાં=હીક હીક

હિરચરિત=પરમેશ્વરની

લીલા

અલખેલડી=ફાંકડી;

રંગીલી

સખી=ખેતપણી

પ્રેમે=હેતથી

શરદ=છ રતુમાંથી એક;

(ભાદરવો ને આસો)

રંગ=શોભા

ગભિર=ગંભીર; મોટું

ભાતડી=ભાત; તરેહ

નક્ષત્ર=તારાનું ઝુમખું.

(૨૭ નક્ષત્ર કહેવાય છે.)

છાતડી=છાતી	કુમુદાદિક=ધોળાં કમળ	ધેલડી=ધેલી; ગાંડી
નીર=પાણી	ફૂલ વગેરે	ગોવિંદ=પરમેશ્વર
વાતડી=વાટ; રસ્તો	જાતડી=જાત; તરેહ	રંગ=મગ્ન
હરખે=આનંદે	રત્ત=(૧) પ્રીતિ ભરેલું;	રેલડી=રેલ
કુમુદ=પોયણ; ધોળું	(૨) રાતે	લહાણી=ખુશાલીમાં સોને
કમળ ફૂલ	મસ્ત=મગ્ન; ચક્રચુર	સરખી બેટ આપવી તે

સમજુતી—હે ! બેની, સખી, ઊઠો સૌ મળીને ગરબા ગાઈએ, હાં હાં રે સૌ મળીને ગરબા ગાઈએ. (૧) વળી હે ! અલબેલી સખી હેતથી પ્રભુની લીલા ગાઈએ, હાં હાં રે સૌ મળીને ગરબા ગાઈએ. (૨) શરદની રાત ખૂબ ખીલી છે અને રંગથી ભરેલી ભીની છે, હાં હાં રે રંગથી ભરેલી ભીની છે. (૩) જુઓ મોટા આકાશની ભાત મગ્નની આસમાની ખીલી છે, હાં હાં રે મગ્નની આસમાની ખીલી છે. (૪) ચંદ્ર અને તારા જોઈ છાતી ઠરે છે, અને ઠરીને સુખથી ફૂલે છે; હાં હાં રે ઠરીને મગ્નથી ફૂલે છે. (૫) નદી, પાણી, અને પર્વતના રસ્તા હરખથી કેવા હસે છે ! હાં હાં રે હરખથી કેવા હસે છે ! (૬) પોયણ વગેરે ફૂલની જાતો રાતે ખીલી રહે છે. હાં હાં રે રાતે ખીલી રહે છે. (૭) સખી, રાગ મસ્તાનથી ઘેલી થઈને પ્રભુના ગુણ ગાઈએ; હાં હાં રે સખી પ્રભુના ગુણ ગાઈએ. (૮) ચોક્ખા રંગની રેલ થઈ (આનંદની મગ્ન પ્રેરપુરી થઈ) હવે લહાણી વહેંચીએ; હાં હાં રે હવે લહાણી વહેંચીએ. (૯)

પાઠ ૨૦.

છંદ=ખુરી ટેવ; નાદ;	વડ સસરા=મોટા સસરા	લય=છાતીમાંથી ગળદા
ધુધરીવાળું હાથનું ધરેણું	વર વડુના આપના આપ	પડે, ઝીણો તાવ આવે,
આળક બુદ્ધિ=કમસમજ	સ્નાન=નહાવું તે.	શરીર કંતાતું જાય
	વીત્યા=ગયા	એવો અસાધ્ય રોગ

આમહ=મંડ્યા રહેલું તે	જેવું મોં કરીને	દાસડી=ચાકરડી
ચોબીલી=શરમિંદી	માડી ખખર=દુઃખદાયક	પરે=ઉપર
કંતાઈ=તવાઈ	સમાચાર	ધરીને=લાવીને
જોટવાં=વેઠ	ખેદ=દીલગીરી; અફસોસ	સ્વામીજી=ધણીજી
ઝવિટીઆં=ચીતે પગની	પત્તો=કામ ઢેકાણું	મુનિ=ઋષિ; તપસ્વી
આંગળીએ પહેરવાની	ખોળમખોળા=શોધારોધ	મર્મ=હૃદયો ભેદ
ધુધરીવાળી વીંટીઓ	લાસ=મુડકું; મરી ગએલું	કુશ=દર્ભ
ફૂલ=પગની આંગળીએ	પ્રાણી	આશ્રમ=મઠ; આરામ
ધાલવાનું ધરેણું	ઠાવકી=ડાહી	પામવાની જગા
ફૂલવાળીઓ, ખુકડી=કા-	ઓતાડો=કોઈ જતું આ-	ભ્રમ=ભ્રાંતિ; વહેમ
નમાં ધાલવાનાં ધરેણાં	વતું ન હોય એવી	આહાર=ખોરાક
લોળીઉં=કાનની લાલીમાં	જગામાં આવેલો, એકાંત	શ્રીકાર=સરસ
પહેરવાનું ધરેણું	નોતર=જમવાનું	આગે=આગળ
લવિંગીઉં=કાને પહેરવાનું	ટાણેટયકે=સારા અવસરે	અપવાસણુ=ભૂખી
ધરેણું	શોભા=ખુબસુરતી	સંધરી=એકઠાકરી
દામણી=કપાળની ઉપર	ચાલ=રીત; ધારો	રાધવ=રામચંદ્ર
પહેરવાનું હીરામોતીનું	વખોડે=નિદે	પ્રાયે=સરખાં; જેવાં
ધરેણું	પાઠ ૧૨.	કંઈએ=કોઈપણ જગાએ
નાગફણી=એક જાતનું	શખરી=ભીલડીનું નામ	નિર્મળ=પવિત્ર
ધરેણું.	રામચંદ્ર=સૂર્યવંશી	નેહ=સ્નેહ; પ્રીતિ
અણુગમે=કંટાબો	દશરથ રાજના પુત્ર	કૌશલ્યા=દશરથ રાજની
પાઠ ૧૧.	(કૌશલ્યાથી થએલા)	પહેલી રાણી
ગળગળી થઇને=રડવા	મુજ=હું	બદ્રીફળ=ખોર

મધુરાં=મીઠાં	પ્રાશન=ખાવું; જમવું	નયને વહે છે નીર=
મુજને=મને	પાવન=ચોકખું; નિર્મળ	આંખોમાંથી આંસુ
પાર=છેડા	સ્વસ્થ=શાંત	પડે છે; રડે છે
ભાવ=હોંસ; ઉમંગ	વિરહે=વિયોગ	અધિકી=વધારે
ભાવ ધરી=હોંસથી	નયને=આંખોએ	સહી=સાંખી; સહન કરી

સમજાતી—મુજ ચાકરડી પર દયા લાવીને પ્રભુજી તમે દર્શન દેવાને સારું થયું કે પધાર્યા જેથી મારું મન માન્યું થયું. (૧) સ્વામીજી (રામચંદ્રજી) આ દર્ભ લખને હંમેશનાં કામ (સંખ્યા વગેરે) કરો. આ દર્ભ ધણો જીતો છે. તમે મુનિનો છુપો ભેદ કરો (સમાધિ ચઢાવો.) (૨) રામચંદ્રજીએ ત્યાં નિત્ય કર્મ કાધું પછી મહામાં આવ્યા, શબ્દરીએ ત્યાં ચાકરી કાધી તેથી મોટો વહેમ દૂર થયો. (૩) હે! રામચંદ્રજી, જે સારાં અમૃત સરખાં ફળ જાણ્યાં તે મેં ખુશીથી ખાધને ચાખી ચાખીને આ મૂક્યાં છે. (૪) જે મને મીઠાં લાગે તે કાપીને કરડી જોયાં છે, મેં પહેલાં એમ વિચાર્યું કે એ રામને માટે રાખું. (૫) તે દિવસની હું ભુખી છું, મેં એક પણ ખાધું નથી; મેં તે સારાં તમારે માટે સંધરી રાખ્યાં. (૬) રામચંદ્રજી કહે છે કે તારા પવિત્ર પ્રેમને લીધે મને બહુ કરીને (લગભગ) અમૃત જેવાં મીઠાં લાગે છે; એવાં એ કાઈ ડુંકાણે ખાધાં નથી. (૭) જેવાં તારાં મીઠાં ખોર મને લાવે છે તેવો સ્વાદ કૌશલ્યાના પીરસ્યામાં પણ આવતો નથી. (૮) સીતા હેતથી અમૃત સરખું ભોજન પીરસતી, તેથી પણ આ મીઠાં લાગે છે. કારણ કે તારું હેત ધણુંજ છે. (૯) મેં હેતથી એવું ભોજન કાઈ જગાએ ખાધું નથી, તેમજ હું ધણા દહાડાનો ભૂખ્યો છું તેથી હેતથી ખાઉં છું. (૧૦) પછી રામચંદ્રજીએ ચોકખું

પાણી પીધું તે શાંત થયા; પણ સીતાના વિયોગથી આંખમાંથી આંસુ પડે છે. (૧૧) શબ્દો સાચું કહું છું તે સાંભળ, તું મને કૌશલ્યા કરતાં વધારે વહાલી છે, મારું મન ધાણું કાચું છે, તેથી હું સીતાનો વિયોગ સહન કરી શકતો નથી. (૧૨)

પાઠ ૧૩.

આંદાં=એખ; ખોડ
નસીખદાર=ભાગ્યશાળી;
ધારેલો લાભ સહેલથી
મળે એવી

ખુદા=ઈશ્વર
ઉછેદીઉં=છોકરાં વગર
મરી જાય તેની માલ-
મત્તા મળે તે

ખોડો=આંદાં
આટો નીકળી જાય છે=
સખત મહેનત કરવી
પડે છે.

કાળજી હારે=સંતોષ
પમાડે

વારસ=હકદાર

રણશીંગું=તતુડું; વખાણ

માંજરી=ભુરા ડોળાવાળી

ખોડીલો=ખોડવાળો

કરડી=આકરી; મારકણી
કન્યા=કુંવારી છોકરી
કદરૂપી=ખેડોળ
અજવાળું કંઈ=આખર
મેળવી

પાઠ ૧૪.

નણુંદ=વરની ખેન
ભોળાઈ=ભાઈની વહુ
ચાવળી=ખડુખોલી

મીઠું મરચું લભરાવે=
વાત રસિક કરવા
માટે પોતાના તરફના
શબ્દ ઉમેરે

ઠપકા=ગુનાહના બદલામાં
કડવાં વેળુ કહેવા તે

દાવો=હક

દાખવશે=ખતાવશે

મહેણું=ટોણું

લાજ=આખર

પોળને મોઢે=પોળમાં

પેસતાં

ગાંડીઓ તાવ=તાવ સાથે

ગાંઠ નીકળે એવો રોગ;
રોગ

ખરાખરી=ખરું ખોડું

નક્કી કરવું તે

વગોણું=ફજેતી; નિંદા

શિક્ષા=સગ્ન

પાત્ર=લાયક

અસર=લાગણી

શેરડા પડવા=શરમાઈ

જવું; કોલવાઈ જવું;

લજવાઈ જવું

વલે=હાલ; ફજેતી

પાઠ ૧૫.

ગાળવા=ગુમાવવા

કાળજી=રીકર; ચિંતા

સંભાગ=ખરદાસ

ક્રિયાદ=રાવ
 વિતાડયું=દુઃખ દીધું
 હેરાન=દુઃખી
 ગેરહાજરી=હાજરી
 નહિ તે
 નિશ્ચય=ઠરાવ
 ફેર=ફરક; તફાવત
 કુટેવ=ખરાબ આદત
 ચેન=સુખ
 લવરી=લવારી
 દાકતર=અગ્રેજી દવા
 કરનાર
 પટાવીને=ફેસલાવીને
 શોકવાન=દીલગીર;
 શોકાતુર
 લવરી=લવારી
 દાકતર=અગ્રેજી દવા
 કરનાર
 પટાવીને=ફેસલાવીને
 શોકવાન=દીલગીર;
 શોકાતુર
 લેવાયું=નંખાયું; કમતા-
 કાત થઈ

ગાઠવણુ=ખદોબસ્ત
 મંદવાડ=બિમારી; રોગ
 છોકરવાદી=નાદાની
 પસ્તાવો=દીલગીરી;
 અફસોસ
 પાઠ ૧૬.
 ગર્વ=અહંકાર; અભિમાન
 છલકાશો=પ્રહાશો
 પ્રહણુજી=વખાણુથી રાજી
 થઈ ખર્ચ કરનાર
 ગાઠ=હાર્યા
 અધવચ=અધવચે
 આટા=ધાણુ
 ખૂટયાં=એછાં થયાં
 ખર્વ=અખજ પછીની
 સંખ્યા; હજ્જર ફરોડ
 સોડ=ખાણું પાસું
 કંસ=કૃષ્ણનો મામો
 રાયણુ=લોકનો રાજા
 ગોધ=ઉપદેશ; શિખામણુ
 દ્રોપદી=અગ્નિ કુંડમાંથી
 નીકળેલી દુપદ રાજની
 પુત્રી; પાંડવોની સ્ત્રી

ભારે=ધણું
 લાજ=આખર
 દુર્યોધન=ધૃતરાષ્ટ્રનો
 વડો પુત્ર; (એ અને
 એના ૯૯ ભાઈ
 કૌરવો કહેવાતા)
 ગરવ=અહંકાર; ગર્વ
 હુંપદ=અહંકાર; મારાપણું
 કાળ=કુદકા
 શિર=માથું
 ભાળે=જુએ
 મારે=જીતે
 ભણુતર=શિક્ષણુ
 પાણીમાં પડયું=નકામું ગયું
 બાળી=બાળા; છોકરી
 પોત=સ્વભાવ
 પ્રકાશો=ગાંધેરમાં લાવે
 તુચ્છપણુ=તોછડાઈથી
 ખરૂં રૂપ=મૂળ સ્વભાવ
 ખોલે=ઉઘાડું પાડે
 તરાણુ=તણુખલું
 તોલે=ખરાબર

સમજાતી--એનો અહંકારથી છલકાઈ જશે નહિ. મતલબ કે અહંકાર કરશે નહિ, વખાણથી પુલાઈ ખર્ચ કરી પુલાશે નહિ. બધા માણસો અહંકારથી હાર્યા ને તેઓ ગામ મૂકીને અધવચે નાંકા, અહંકારથી ધણા માણસના ધાણ નીકળ્યા. (ટેક) (૧) ધણા રાજ ગર્વ નાશ પામ્યાં, જે પૈસા ખર્ચની સંખ્યામાં ગણાતા તે પણ ખૂટી ગયા, અને બધાએ મરણ પામ્યા. (ટેક) (૨) અભિમાની કંસ પણ કેવો મુઓ! અને રાવણ જેઓ પણ મરી ગયો. એ બેથી તો ખરી શિખામણ લેવી. (ટેક) (૩) જ્યારે દ્રૌપદીને દુર્યોધને ધણું દુઃખ દીધું અને તેની આબરૂ લેવા ઉભો થયો ત્યારે તે પાપી મુઓ. (ટેક) (૪) જે મનમાં અધકાર રાખે તે ઘેલી પુરી પહેલી પસ્તાવશે માટે અહંકાર છોડી દઈને મન મોટું રાખો. (ટેક) (૫) કુતર કાઢ ગાડા નીચે ચાલે તો તે ગાડાનો સઘળો ભાર પોતાને માથે જીએ. અને તેથી તે પુલાઈને દુદકા મારી ડગલાં ભરે, જાણે કે ગાડાનો સઘળો ભાર હુંજ ઉપાડું છું. (ટેક) (૬) જે બાળા ભણી ગણીને ગર્વને જીતે નહિ, અને સારું નકારું વિચારે નહિ, તો તેનું ભણતર નકામું ગયું સમજવું. (ટેક) (૭) હું બધાથી રૂપાળી અને ડાહી છું, મારા જેવી કાઈ છોકરી નથી એવું અધકારવાળી હોય તેજ બોલે. (ટેક) (૮) જે પુરું ભણેલું હોય તે પોતાનું પોત બતાવે નહિ, અને કદાપિ અહંકારથી હદ પાર બોલે પણ નહિ, પણ જેમ અધુરો ઘડો હોય તે છલકાય, તેમ જે થોડું ભણેલી હોય તેજ અહંકાર કરે. (ટેક) (૯) જે ખીન્નને તોછડાઈથી બોલે તે પોતાનું સ્વરૂપ (સ્વભાવ) ઉઘાડું પાડે છે મતલબ કે હું અહંકારી છું એમ બતાવે છે. તેની આબરૂ તણખલાની બરાબર રહે. મતલબ કે તેની આબરૂ ખીલકુલ રહેતી નથી. (ટેક) (૧૦)

પાઠ ૧૭.

વઢકારી=વઢકણી; લડાઈ
કરનારી

બહાનાં=ઓઠાં; નિમિત્ત

વારો=ખેપ; વખત

છુટકો=નિકાલ

શેઠ=દીલગીરી

ઉદાસ=દીલગીર

વળગો=લાગો

આય=શક્તિ; બળ

મુનિવત=મુંગા રહેયું તે

ઉકળી=ખીજવાઈ

માર્ગ=ઉપાય; રસ્તો

દોઢ વાંક=એકનો આખો

અનેખીજનો અડધો

વઢવાઢ=લડાઈ

મિથ્યા=ફેકટ

ભાર=વકકર

પાઠ ૧૮.

સોખત=સંગત

ફળ=પરિણામ

ગૂઠ=જુઠાણું; ખોટારું

અવગુણુ=અરામ ટેવ

બનાવ=વાત; વિગત

જેવી સોખત તેવી અ

સર=જેવા માણસની

સંગત હોય તેવા

ગુણ આવે.

સમજુતી=જો નહારી

સોખત મળે તો નહારાં

કામ કરાય; સારી

સોખતથી હંમેશાં સારી

ચાલ ચલાય.

પાઠ ૧૯.

ઝડીઓ=વરસાદના ઉ-

પરા ઉપરી આપટાં

વેગવાળી=ગતિવાન

ભાળી=જોધ

નભ=આકાશ; ગગન

છાઈ=ઢાંકી

રવિ=સુરજ;

પળતી=દોડતી

છટાથી=ચપળતાથી

ધાડી=જાડી

આંધી=વટોળીઓ;

વાવાઓં

ધટા=ભરાવ

મીચીને=બંધ કરીને

વીજ=વીજળી

ગાજે=ગર્જના કરે

ધંદ્રાય=મેઘરાજા; વરસાદ

ટૌકા=ટહુકા

તફકો=એકદમ રીસમાં

કોઢેલો અવાજ

મુસળધાર=જોરમાં પડતો

હોય એવો

પેખો=જુઓ

મેડક=દેડકો

જોસભરી=જોસખંધ

નાવ=હોડી

પૂરપાટ=અપારાખંધ

નીકો=પાણી જવાનો

માર્ગ; ગટર

નિઢરી=મેરી; પાણી

જવાનો સાંકડો માર્ગ

સરો=સરોવર; તળાવો

પ્રવાસી=મુસાફર

મેઘજળા=વરસાદનું પાણી

ત્રાસે=કંટાળે

તૃણ=ધાસ

ધરતી=જમીન

છવાઈ=ઢંકાઈ

શું=કેવી

સહુ=બધા

સમજૂતી—કાળી, વેગવાળી. રૂપાળી, ઘણી વાદળીઓ આકાશમાં જતી તે જોઈ, તે (વાદળી) સુરજને ઢાંકીને છટાથી દોડતી; તેથી તેની ઘણી જાડી ઘટાથી વટાળીઓ થયો. (૧) ઘણી વીજળી થાય છે તેથી આંખો મીંચીએ છીએ, ઘણા જોરથી મેઘરાજ ગર્જના કરે છે તેનો જવાબ મોર ટહુકો કરી આપે છે. સિંહો એકદમ રીસમાં અવાજ કાઢે છે ને માથું અકાળે છે. (કારણકે સિંહ સમજે છે મારા કરતાં બળવાન કાઈ નથી ત્યારે આ અવાજ કાણુ કરે છે એમ સમજી એકદમ રીસમાં આવી અવાજ કાઢી માથું પટકે છે.) (૨) મુસાળધાર પાણી પડે તે તમે જુઓ. દડકો ડેડું કરે છે તે જુઓ, જોસબંધ અપાટાથી નદી ચાલે છે તે જુઓ, અપાટાબંધ હોડી ચાલે છે તે જુઓ. (૩) નાની મોરીઓ અને ગટરો પાણીથી ભરાઈ અને સરોવરમાંથી પાણી છલકાઈ જાય છે; ખેડુત અને મુસાફર વરસાદથી ભોંભઈ ગયાં છે, તેથી તેઓ ઝાડા નીચે ઉભા રહ્યા છે. (૪) પેલાં પશુઓ વરસાદથી કંટાળીને નાસે છે, વળી પક્ષીઓ વરસાદના પાણીથી કંટાળે છે; લોકો ઘરો બંધ કરીને ભરાઈ બેસે, તેઓ ટાઢથી ધ્રજે છે તેથી તાપણી લઈ બેસે છે. (૫) લીલા ધાસથી પૃથ્વી ઢંકાઈ છે તેથી હે ! બાપ, ઇશ્વરની વાડી (આ દુનિયા) શું બની રહી છે ! વરસાદથી દાણા, ફૂલો અને ફળો થવાનાં તેથી બધા લોકોનાં દુઃખ જવાનાં. (૬)

પાઠ ૨૦.

દયા=રહેમ; મહેર

દાન=ધર્મ બુદ્ધિથી

આપણું તે

છાતીફાટ=ધણુંજ

હડખાયું=હડખવા લાગેલું

ઓરવા=રાંધવા

ખરાદીલથી=ખરા મનથી

ઠઠ=જમાવ; ટોળું; બીડ

રાહ=વાટ

આશીશ=સારી દુવા;

આશિર્વાદ

આગ્રહ=કાલાવાલા

સ્વાર્થી=મતલબી

પરગળું=પારકાનું ભણું

કરનાર; પરોપકારી

રૂઠે=નારાજ થાય; કોપે;

ગુસ્સે થાય

બક્ષીસ=ભેટ; સરપાવ

કૃત્ય=કામ

હુર્પ=આનંદ; હુરખ

અરે=કાળજી; શ્રીકર

ઊર=મન; દીલ

સુપાત્ર=લાયક; યોગ્ય

સમજીતી—દુઃખી પ્રા-

ણીને જોઈને જે મા-

ણસ મનમાં તેના

દુઃખ દૂર કરવાની

કાળજી રાખે અને

દયાળુ થઈને દાન

કરે-કરી જાણે; લા-

યકને આપેલું દાન

તે સારું દાન છે; કહે

છે કે દાન કરશે તે

સાથે આવશે.

પાઠ ૨૨.

મલીદો=કંસાર

નવરાશ=કુરસદ

રોટી=રોટલી

ચાવલ=ચોખ્ખા

ખોટ=તંગાશ; તંગી

અસર=પાસ

વિસારે પડી=ભુલી ગઈ

સ્થિતિ=હાલત; દશા

તક=દાવ; લાગ

પોટકી=પોટલી

બંદગી=સ્તુતિ; વખાણ

લાખ=ઝાડનો રાતો ચીક

રજેરજ=જરેજર

કરકસર=વાજખી ખરચ

લાલ=ફાયદો

પાઠ ૨૨.

આળસ=સુસ્તી

બંધીવાન=કેદી

શીદ=શ્વા માટે

વણુ વકિ=વગર ગુને

નુકસાની=હાનિ

દાઝ=ખળાપો

રાય=રાગ

તજી=છોડી

સહીએ=ખમીએ; વેઠીએ

વશ=તાબે

ડગ=ડગલું

ચરણુ=પગ

હેડ=જે મોટાં કારેલાં

લાકડામાં ગુનેગારનો

પગ ધાલી રાખવામાં

આવે છે તે; ખેડી.

ધરી=નાંખી

વારી=અટકાવી; ખાળી

ભણતર=ભણવું તે

લાભ=નફા; ફાયદો

લણવા=ભેગા કરવા;

મેળવવા

જર=પૈસા; નાણું

જશ=આખર

દરિદ્રતા=ગરિબાઈ

ભિખારીપણું

અવગુણકારી=અવગુણ

સ્વપ્ને=સ્વપ્નામાં

કરનારી; નુકસાનકારક

બમે=ફેલાય

નિશ્ચે=નક્કી

વિસ્તાર=ફેલાવો

પામે=મેળવે

સમી=બરાબર; જેવી

સમજુતી—ઓ આળસડી ! તું શા વાસ્તે કેદી બનાવે છે ?

વગર વાંકે કામ ભુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે ? કાઈ ઉદ્યમ કરતાં આળે તો તેના પર મનેમાં બળાપો થાય, પણ તારા પર તો જોર ફાવતું નથી, ઓ આળસડી તું શા વાસ્તે કેદી બનાવે છે વગર વાંકે કામ ભુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે ? (૧) જો રાજની આજ્ઞાથી ધંધો છોડી દઇને બેસી રહીએ તો (નુકસાની વેઠવીએ) નુકસાન થાય; તો તે રાજને બુલમી કહીએ. (ટેક) (૨) હે ! આળસડી તેં જેના હાથ (આળસરૂપી) બંધનથી બાંધી લઈ કમળે કર્યાં, તેણે તો તરતજ ધંધો છોડી દીધો. (ટેક) (૩) જે તારે તાબે થાય એટલે આળસ કરે તે એક ડગલું પણ ચાલી શકે નહિ, જાણે કે તેના પગમાં હેડ ધાલી હોયની ! તું જખરી અને બુલમીજ છે (ટેક) (૪) તું વાંચતાં અટકાવે, જાણે કે આંખે પાટા બાંધ્યા હોયની ! તે તરત પુસ્તક (વાંચવાનું) છોડી દે છે. (ટેક) (૫) તું ભણતર ભણવા દેતી નથી. તેમજ પરમેશ્વરના ગુણ ગણવા દેતી નથી; મતલબ કે પરમેશ્વરનું ભજન કરવા દેતી નથી. તું વધારે ફાયદો મેળવા દેતી નથી. (ટેક) (૬) તું પૈસા કે આખર મેળવવા દેતી નથી. મિત્રોને મળવા દેતી નથી; તેમજ શિખામણ સાંભળવા પણ દેતી નથી. (ટેક) (૭) તું ગરિબાઈ આપનારી છે, તેમજ શરીરને નુકસાન કરનારી છે; તું નક્કી બહુજ નકારી છે. (ટેક) (૮) અમે તારાથી મનમાં બહુ બીએ છીએ, તેથી સ્વપ્ને પણ તને સંધરીશું નહિ; તને વેરી સમજીને હંમેશાં દૂર

ક્રીશું મતલબ કે તને અમારા શરીરમાં પેસવા દઈશું નહિ. (૨૬) (૬)
તારા મૂળ ધીમે ધીમે ફેલાય છે, અને પછી તો ખરાબર ફેલાવો.
પામે છે. તને દલપતરામ કવિએ રોગી જેવી દીકી. મતલબ કે રોગીને
જોવાથી જેમ ચીતળી ચઢે તેમ તને જોઈ દલપતરામને ચીતળી ચઢી. (૧૦)

પાઠ ૨૩.

સત્તા=હકુમત; અમલ
તાગ=છેડો; અંત
અસંખ્ય=અગણિત
અપાર=પાર વગરનું
વાવાઝોડું=પવનનું તોફાન
યાદ=ફામ; સરત
કાટકા=મોટા અવાજ
છળવું=ડરવું; બીવું
દેવળ=દેહેરું
અતિશય=ધણો વરસાદ
દુકાળ=અનાજ પાણી ન
મળે એવો વખત
હિમ=ખરફ
ધરતીકંપ=જમીનનું
હાલવું તે
જવાળામુખી=બળતો
પહાડ
ભયંકર=ભયાનક

આનંદકારી=આનંદ
આપનાર
મંદમંદ=ધીમો ધીમો
સુખકારક=સુખ કરનાર
નિરંતર=હંમેશાં
અદ્ભુત=અમત્કારી
ઝીણો=ઉંડો
આશ્ચર્ય=નવાઈ
દોંગ=તાબુબ
અનંત=જેનો છેડો નહિ
તે; પાર વગરનું
ધોડ=મોજાનું
છાયા=પડછાયા; ઝોળો
સ્વપ્નવશ=સ્વપ્નાં આવે
તેવી સ્થિતિમાં પડેલાં

પાઠ ૨૪.

વિસાત=ગણતરી; હિસાબ
દંદ્રિયો=જે વડે કામ અને
જ્ઞાન થાય છે તે

અભ્યાસ=વિશ્વનો ઝોળો
કાર્યો=કામો
વ્યાપિ=ફેલાયેલો
સર્વ શક્તિમાન=અધી
શક્તિવાળો
સર્વ વ્યાપી=અધે ફેલાયેલો
આપોઆપ=પોતાની મેજે
હેતુ=મતલબ
ઋતુ=રત; મોસમ
દયાવાન=દયાળુ
આરોગ્ય=તદુરસ્ત
સોસવું=વેઠવું; ખમવું
પૂર્ણ=પુરું
નારાજ=નાખુશ
કૃપા=મહેર; દયા
ભાવ=આસ્થા; શ્રદ્ધા
પ્રાર્થના=અંદગી; સ્તુતિ

પાઠ ૨૫.

બાળા=બાળકી

બોધ=ઉપદેશ	ભોગ=દુઃખ ભોગવવું તે	ઉત્તરીએ=બોલીએ
પ્રભાત=અગમળું થવા	આરાધીએ=પુંજીએ;	મધુરવાણી=મીઠા શબ્દ
માંડે ત્યારથી સૂર્યોદય	લજીએ	ધોંધાટ=અવાજ
થતાં સુધીનો વખત;	જંગલ=ખટપટ	સમય=વખત
મળસકું; વહાણું	પદ=પગ	કોટી=કરોડ
પરમ=મોટા	પ્રણીએ=નમીએ	આગે=અગાડી
પરમેશ=મોટા ઇશ્વર	રે'મ=રહેમ; મીડી નજર	રંગ=પાસ
લીજે=લઘુએ	ભાંડુ=ભાઈએન	ખંત=કાળજી
ઉત્સાહ=હોંસ; ઉમંગ	ભાવ=પ્રેમ	સકળ=અધા; સધળા
કામ=કામ	આણી=લાવી	કો'ન=કહાન કવિ
રનાન=નહાવું તે	ઉલટ=ઉમંગ; હોંસ	

સમજૂતી—સૌ બેનો હંમેશાં સવારમાં જડીને; મોટા પરમેશ્વરનું નામ લઘુએ, પછી મનમાં ખરો ઉમંગ અને આનંદ લાવીને સધળાં કામ બરાબર કરીએ, સૌ બેનો હંમેશા સવારમાં જડીએ, (૧) નહાવાથી શરીર સુધરે છે અને રોગના ભોગ થતા (રોગનું દુઃખ ભોગવતા) બચીએ છીએ; ચિત્તને સુધારીએ, પરમેશ્વરને લજીએ અને જગતની ખટપટમાં ફસીએ નહિ. (ટક) (૨) મા અને બાપના પગને હેતથી નમીએ મતલબ કે માબાપને પગે લાગીએ, ભાઈએનમાં મીડી નજરથી હેત લાવીએ, ધરનું સધળું કામ ઉમંગથી શીખીએ, અને મોટેથી મીડી વાણી બોલીએ. (ટક) (૩) જ્યાં આઠ વાગે કે ઠાઠ મૂકી દહને અવાજ કર્યા વગર પ્રેમથી પાઠ કરો. નાનપણનો વખત શીખવાને માટે સારો છે આગળ કરોડો ઉપાયથી એ (વખત) મળશે નહિ. (ટક) (૪) સારા માણસની દોસ્તીનો પાસ હંમેશાં લેવો મતલબ કે સજ્જનની

દોસ્તી હંમેશાં કરવી અને નહારા માણસને જોઈ આધા ખસવું મતલબ કે દુર્જનની દોસ્તી કરવીજ નહિ; સુખમાં અને દુઃખમાં જીવ આનંદમાં રાખવો એમ શરીર અને મનને ધણું કસવું. (ટેક) (૫) કાળજી રાખીને સઘળા સારા સદ્ગુણો શીખવા અને હંમેશાં સારી વાત પણ સાંભળો તોજ આ લોક અને પરલોક સુધરે મતલબ કે મૃત્યુ લોક અને સ્વર્ગ લોક બંને કામ સંધાય. કહાન કવિ કહે છે કે ઉપલી શિખામણો પ્રમાણે જે નારીઓ ચાલશે તેની નિંદા થશે નહિ. (ટેક) (૬)

પાઠ ૨૬.

પૂર=રેલ
મુશ્કેલ=અધરી
તરાપો=વાંસ બાંધીને
પાલખ જેવું કરે છે તે
વાત્રક=ખેડા જિલ્લામાં
નદી છે
ભેખડ=ટેકરાનો ખૂલતો
ભાગ
હીચણપુર=ધુંટણ જેટલો
ભમરા=વમળ; પાણી ગોળ
ચક્કર ખાય છે તે
પટ=પહોળાઈ
છોળા=મોળાં
વિધ્ન=હરકત; ધ્વજ
પોચા કાળજાની=ખીકણ

છળી=ડરી
છાતીપુર=છાતીજેટલું ઉંચું
અધખોલો=એક બાજુ
એ થોડો ઉધાડો
પાઠ ૨૭.
પરિણામ=છેવટ; ફળ
કેરી=ધેન ચઢે એવો;
માદક
અસર=ફળ; પરિણામ
પ્રમાણ=માપ
તદન=ખીલકુલ
અશકત=શક્તિ વગરનું;
કમજોર
વ્યસની=ટેવવાળો
સુસ્તી=એચેની; આળસ
રસ્તો=ઉપાય; ઇલાજ

વપરાશ=વાપર; ઉપયોગ
કસુંખો=અરીણનું પાણી
રિવાજ=ધારો
પ્રસંગોએ=વખતે
જીસ્સો=જેમ; જોર
હૃદય=લોહીની ટાંકી
જાનતંતુ=મગજને ખબર
પહોંચાડનાર તાંતણા
આંતરડું=પેટના ડાબા
છેડાથી તે ગાંડની
કુલ્લી લગીની નળી
ઉત્તમ=સૌથી સરસ; શ્રેષ્ઠ
અંશ=ભાગ
પાસ=અસર
અકાળ=કવખતે
સેવન=કામમાં લેવું તે

સંભાળ=અરદાસ	સ્વચ્છ; નિર્મળ	કીઓ=કચો
છુટથી=મરજી મુજબ	વારિ=પાણી; નીર જળ	બગ=અગસો
ખલેલ=હરકત; અહચલ	છીપે=મટે	ધ્યાન=સ્મરણ
તંદુરસ્તી=સુખાકારી	તરસ=ખાસ, શોષ	મજ=માછલાં
બંધી=મના; મનાઈ	બેડું=ગાગર ને ઘડો	તયારી=તૈયારી
ચોકી=પહેરો; તપાસ	શિર=માથું	પુરણ=પુરું
છમરો=પરવાનો; પર-	શિરપરે=માથાપર	વામે=દૂર થાય
વાનગી; કંદ્રાકટ	રવ=અવાજ	નભ=આકાશ
ઈન્દ્રદાર=છમરો રાખ-	હિર=મન	નભવિષે=આકાશમાં
નાર; કંદ્રાકટર	નાવડી=હોડકું	તહાં=તે ઠેકાણે
બદી=દુરાચરણ; ખરાબ	નોકા=હોડી; વહાણ	તરુ=ઝાડ
ટેવ	જહાજ=મોટું વહાણ	છાંય=શીંગો; છાંયડો
પાઠ ૨૮.	વિદેશે=પરદેશે	ધસારે=ઝડપથી
પનઘટ=ઓવારો	લા'વો=ઓરીઓ; ઓરતો	સિંધુ=દરીઓ
પેખો=જુઓ	વણજ=વેપાર	ગમન=જવું તે
વિમળ=મેલ વગરની;	નફો=ફાયદો; લાભ	

સમજુતી—આ દહાડામાં (ફાગણ ચૈત્રમાં) ઓવારા પર ઉભા રહીને નિર્મળ, વાંકડી નદીને જતી જુઓ; તે બહુ શોભે છે, તેમાં (નદીમાં) કાચના જેવું ધણું ચળકતું પાણી વહે છે. તેવું મીઠું પાણી પીવાથી મોઢામાંની તરસ મટે છે. (૧) ત્યાં જઈને બાયડીઓ અને પુરૂષો હોંસથી નહાય છે કેવાં તરે છે ! ને ગમતમાં, રમીને ખુશી થાય છે ! કોઈ (લુગડાં) ધુએ છે. કોઈ ઝડપથી પાણી ભરીને મનમાં હિમંગ લાવીને માથા પર બેઠાં મૂકે છે, (૨) મોજ માણસો સ્વચ્છ

(જેમાં કાદવ પાણી ન હોય તેવી) હોડીઓ ચલાવે છે; જીઓ, વહાણ માલ લઈને ઝડપથી આવે છે; ધણા માણસો મોટા વહાણમાં બેસી (વેપાર માટે) પરદેશ જાય છે; વેપારમાંથી ધણા લાભ અને લા'વે મળે છે. (૩) સારી ચળકતી ધણી માછલીઓ ફૂદે છે, પણ ક્યો માછી પકડશે તે તે જાણે નહિ. વળી બગલાઓ (શિકારને માટે) ધણું ભારી ધ્યાન રાખી બેઠા છે, તેઓ માછલાને લેવા ઝડપથી તૈયારી કરે છે. (૪) પશુ, પક્ષીઓને પુરેપુરું (જોઈએ તેવું) સુખ મળે છે; કારણ કે સારું ચરવાનું મળે છે, જેથી ભૂખનું દુઃખ દૂર થાય છે, આકાશમાં ચંદ્રમા ખીલીને તે (ચંદ્રમાનું પ્રતિબિંબ) પાણીમાં પડીને ત્યાં વારંવાર તરતો હાલે તે જીઓ. (૫) કિનારા પર જંગલોં ઓડો બહુ સારો છાંયડો કરે છે, પક્ષીઓ ફૂદે છે ને અવાજ કરે છે, (બોલે છે) અને વળી ઉડી જાય છે, તે ચાલાક, વાંકીચુંકી ધસારા બંધ ચાલતી નદી સમુદ્ર ભણી જવાને માટે ધ્યાન રાખે છે. (૬)

પાઠ ૨૯.

ઘેરાવો=ફરતો ઘેર	આવે એવી ભીંત	પતાઈ રાવળ=પાવાગઢ-
ખરી ઉંચાઈ=સરાસરી	નરદમ=એકલા; નર્પા	નો ધણી; (તેના
ઉંચાઈ	વાર=વાડ; ત્રણ કુટ	વંશના બારીઆ ને
ચઢણ=છેક ઉપર ચઢ-	સ્થિતિ=હાલત	છોટાઉદેપુરનારાજા છે.
વાનો માર્ગ; દોળાવ	ભવ્ય=ધણાં મોટા ને	છાતી રોકું=છાતી બરા-
કિલ્લેબંધી=કિલ્લા કોટનું	શોભિતાં	બર ઉંચું; છાતીપુર
કામ	ખડેર=પડી ગએલી	ખાઈ=ખાડી
જુરજ=ધુમટ	ઈમારતો	પીર=મરણ પામેલા
હૈયારખી=છાતી સુધી	ખડક=ખરાબા	મુસલમાન સાંધુ
	ઉપલાણ=ઉપરના ભાગે	દેરડી=દેવડી

દંતકથા=મોહાની ચાલતી	ઓધું આવે=મન દુખાય	પરમેશ્વર
ખરી ખોટી વાત	સ્વામી=ધણી; વર	વેરી=શત્રુ
વેષ=સોંગ; દેખાવ	આરોગ્ય=તંદુરસ્ત	વિખેરવા=જીલ્લો પાડવા
અલૌકિક=માણસમાં ન	સાધન=સાહિત્ય; સામગ્રી	કાળ આણુ=મારી નાંખ
હોય તેવું; દેવીના જેવું	હેરાન=દુઃખી	બંધ પાડ=એસાડ
રૂપ=ખુબસુરતી; દેખાવ	ખોટ=નુકસાન; ટોટો	દ્વેષ=કીનો; વેર
પાલવ=લુગડાંની કાર	અસંતોષ=સંતોષ નહિ તે	કલેશ=કંકાસ; કળઓ
શાપ=બદ્ધવા	સંતોષી તે સદા સુખી જે=	ગાન=સમજાણુ; અકકલ
ખરાખી=પાયમાલી	માણસ સંતોષ રાખે છે	હુન્નર=કસબ; કળા
તળેટી=પર્વતના મૂળ	તે હંમેશા સુખી રહે છે.	અમધેર=અમારે ઘેર
આગળની જગો	મંત્ર=ગુપ્ત વિદ્યા	જંપ=નિરાંત
દિવાન=પ્રધાન; વજીર	સંભારવું=પાદ કરવું	સંપ=એકતા; ઐક્ય
ચાટાં=બખરો	પાઠ ૩૧.	સધો=મળો; થાઓ
આબાદ=સુખી	રાજગીત=રાજ સંબંધી	કલ્યાણુ=રૂકું
પાઠ ૩૦.	ગાયન	કાળ=વખત
સંતોષી=સંતોષવાળો	રક્ષ=રક્ષણ કર	ગંજ=ઢગલે.
વિદ્વાન=પંડિત; બહુલો	દેવ=ઈશ્વર	શ્રેષ્ઠ=ઉત્તમ
પરમાર્થી=ખીજાનું સાર	પ્રોઢ=મોટા	જાથુ=હંમેશ; કાયમ
કરનાર; પરમજી	જયવંત=જયવાળો	ક્ષેમ=સુખ; આરોગ્ય
સુખોધ=સારો બોધ	કીર્તિ=મોટાઈ	સદ્બિમાનને=સારી ઉચ્ચી
માર્ગ=ઉપાય; ધલાજ	યશ=જશ	લાગણીથી
કૃપા=મહેરબાની	લંબાવ=વધાર; ફેલાવ	પૂજ્ય=પવિત્ર; પૂજવાજોગ
વાંઝીઉં=છોકરાં વગરનું	જગદીશ=જગતનો ધણી;	પ્રત્યે=તરફ

પાંખમાં=છાયામાં;	ધણી; પ્રભુ	કલ્યાણ કારક
આશ્વરામાં	મહાજ્ઞાની = મોટા જ્ઞાન	પાર=સુધી
ધર=રાખ	વાળો; ધણા જ્ઞાનવાળો	રાજભક્ત=વક્ષાદાર
શક્તિમાન=જોરાવર	પ્રાર્થના=સ્તુતિ	એકદીલ=સંપ
રાજેશ્વર=રાજનના પણુ	શુભકાર=સારું કરનારી;	સ્વીકાર=કબુલ કર

સમજુતી—હે પરમેશ્વર ! તું મોટા રાજ (પાંચમા જ્યોર્જ) તું રક્ષણ કર, એ મોટા (પાંચમા જ્યોર્જ) ધણાં વરસ જીવજો, હે ! પરમેશ્વર તું મોટા રાજનું રક્ષણ કર. એમને ધણા કીર્તિવાન બનાવ. મોજમજ, મોટાઈ અને આખરે આપ. અને બહુ વરસ એમનું રાજ અમારા ઉપર રાખ, હે. પરમેશ્વર તું મોટા રાજનું રક્ષણ કર. (૧) હે જગતના ધણી પરમેશ્વર તું જીક, એના શત્રુઓને છુટા પાડવા તું જીક, અને તેમને મારી નાંખ. બધી અદેખાઈ અને કજીઓ મટાડી દે; અને અક્કલ અને કળાનો વધારો થાય એવું કર. અમારે ઘેર હંમેશાં નિરાંત, સંપ અને કલ્યાણ થાય એવું કર. (૨) મોટા જ્યોર્જ રાજ પર હંમેશાં જોર, આખરે ને સુખનું ઢગલાખંધ ઉત્તમ દાન કર. (મતલબ તું એમને હંમેશાં ધણું જોર, આખરે ને સુખ આપ) સારી ઉંચી લાગણીથી ગરીબ અને તવંગર અથવા પ્રજા અને રાજ એમનું રાજ પવિત્ર છે એમ જાણે અને જ્યાં ત્યાંના લોક એમનાં નામ પર હેત આણે એમ કર. (૩) હે ! સર્વ શક્તિમાન, રાજાઓના પણુ રાજા મોટા જ્ઞાનવાળા પ્રભુ, તું એમને તારા આશ્વરામાં રાખ. પૂર્વ કિનારાથી પશ્ચિમ કિનારા સુધી એટલેઆ પારથી પેલે પાર સુધી દુનિયામાં કલ્યાણ કરનારી ધણી પ્રાર્થના થાય એમ કર, અને વક્ષાદારનો સંપ કબુલ કર. હે ! પરમેશ્વર તું મોટા રાજનું રક્ષણ કર. (૪)

ભાગ ૨ જો.

પાઠ ૩૨.

સીતા=રામની સ્ત્રી;

જનકની પુત્રી; જનકી

જનક=મિથિલાપુરીના

રાજા

રામચંદ્ર=દશરથના પુત્ર

ભાગ્યેજ=જવદેજ

સ્વયંવર=પ્રજાવરને માટે

જે સભા ભરવી તે

ખ્યાતિ=વખાણુ; તારીફ

વરવા=પરણવા

અયોધ્યા=સરીયુ નદીને

કાંઠે શહેર છે

દશરથ=અયોધ્યાના સૂર્ય-

વંશી અજ રાજાના પુત્ર

વરમાળ=વરને પહેરા-

વગાની માળા

આરોપી=પહેરાવી

કુંકયી=દશરથની નાની

રાણી

ખટપટ=કપટ; જંજળ

વનવાસ=વનમાં રહેવું તે

ખિન્ન=દીલગીરી; દુઃખી

સ્વામિનાથ=પતિજી

વિખુટી=ભુદી

સમજીત=સમજણ

એકની એ થઈ નહિ=

માન્યું નહિ

છેવટ=આખર

માણું=ભોગવું

વિયોગ=ભુદા પડવું તે

સાથ=સંધાત

સહન કરીશ=વેઠીશ

તત્પર=તૈયાર

અથાગ=ધણે

આગ્રહ=હઠ

અતિથય=ધણેજ

ખારત=માટે; વારતે

છળભેદ=કપટ

હરણ કરી ગયો=છાની

રીતે લઈ ગયો

લંકા=સિંહલદ્વીપ. (એ

હિંદુસ્તાનની દક્ષિણમાં

બેઠ છે.)

અશોકવાડી = વાડીનું

નામ છે

નાભુક=દુઃખ ન સહન

કરી શકે એવી; કામળ

આંખ ફેરવીને=ગુસ્સે

થઈને

ધમકી=ખીવડામણ; દમ

દહેતા=અડગપણું; પાકા

નિશ્ચય

સીતાનાં વીત્યાં=સીતા-

જીને જેવાં દુઃખ પડ્યાં

તેવાં મેં વેઠ્યાં

પાઠ ૩૩.

પુરાણો=હિંદુઓના એ ના-

મના જીના ઇતિહાસના

ગ્રંથો.(પુરાણ અઢાર છે)

શ્રીકૃષ્ણ=દેવકીના પુત્ર

બદવકુળ=ચંદુકુળ; (એ-

નો મૂળ સ્થાપનાર

ચંદુ રાજા હતો તે

ઉપરથી એ નામ

પડ્યું છે.)

દ્વારકા=ગાયકવાડ સર-

કારના તાબાનું ને

કાઠિઆવાડના વાયવ્ય	ધર્મશાળા=મુસાફરલોકોને	લંકાની લાડી ને ધો-
કોણુમાં આવેલું શહેર.	ઉતરવાનું મકાન;	ધાનો વર=વહુ સિંહ-
(એમાં રણછોડજીનું	મુસાફરખાનું	લડીપની ને વર ધો-
દહેરું છે)	ઘોરી=સરીયામ	ધાનો (કાઠિઆવાડનો)
ઐર્થવંશ=મુરા રાણીનો	ચોતરા=ચતુતરા	પાઠ ૩૪.
વંશ	સ્તંભ=થાંભલા	ધેરો ધાલ્યો=ચોગરદમ
સ્થાપના=મંડાણુ; શરૂઆત	મૂળતત્ત્વો=જે મુદ્દા કે	લસ્કર ગોઠવી દીધું
મગધ=ખહાર	સિદ્ધાંતો પર ધર્મ	દુર્ભાગ્યે=કમનશીમે
સંગમ=મોટી નદીને	રચાયો હોય તે	સામેલ=દાખલ
નાની નદી જે ઠેકાણે	કાયમ=હયાત; ચાલુ	સતી થવું=ખણીના મુ-
મળે છે તે જગા	લેખ=લખાણુ	ડદા સાથે જીવતાં
સમર્થ=બળવાન	લિપિ=ભાષા	બળી મરવું
મિત્રાચારી=દોસ્તી	મુખ્યત્વે=ધણું કરીને	અણીને વખતે=આખર
યુનાન=ગ્રીસ (એ યુરોપ-	હિંસા=હત્યા; ધાત	ધડીએ
ખંડની દક્ષિણમાં	વડીલ=મોટા	કુમો=મન ભરાઈ આ-
દેશ છે)	શ્રમણુ=સાધુ	વવું તે
સુદર્શન=તળાવનું નામ છે	ઉગાડિ=ગેરવાજખી	સમ્યા=મટયા
પૌત્ર=છોકરાનો છોકરો	ખરચ કરનાર	ધર્મ=ફરજ; કર્તવ્ય
અશોક=મગધનો રાજા	સદાચાર=સારી ચાલ	આધીન=તાબે; વશ
ખ્રિસ્તીસારનો પુત્ર	હિત=ભલું; કલ્યાણુ	સલાહ=અભિપ્રાય
ઈ. સ. પૂર્વે=ઈસ્વીસન	મત=ધર્મનો પંથ	વિદ્ય=હરકત; અડચણુ
પહેલાં	વૃતાંત=હકીકત; ખ્યાન	કોટી કરવી=વહાલ આવ-
નિરાધાર=આધાર વગરન	લાડી=વહુ	વાથી ગળે બાઝવું તે

ગદમદ કંઠે=છતી ભરાઇ	પંજો=હથેલીને આંગળાં	ભાટ=વખાણુ કરનારી
આવેથી મળામાંથી	મળીને જે હાથનો	આહાણુની એક જાત
અચાનક શબ્દો નીકળે	લાગ થાય તે	બદલો=આભાર; પાડ
અપાસરો=જૈન સાધુ	ધરિદો=મનસુખો; વિચાર	પદ્મિની=ઉત્તમ વર્ગની સ્ત્રી
ઓને રહેવાની જગા	કામઠું=ધનુષ	વેરે=સાથે
અણુધારી=ઓચિંતી	તીર=માણુ	શૌભા=આખર
આકૃત=દુઃખ; સંકટ	આશ્રય=નવાઈ	ખાંડું=તલવાર; કેટલીક
સઝવું નથી=સમજ	દહતા=મનનું અડગપાણું	વાર રાજાઓ જાતે
પડતી નથી	ઉમળકા=હોંસ	પરણુવા ન જતાં તલ-
આભાર=પાડ; ઉપકાર	ખાતર=ચોર લોકાએ	વાર મોકલે છે તે
વાસ=રહેઠાણુ; મુકામ	ધરમાં પેસવાને પાડેલું	અળાત્કારે=જોર જીલમથી
પ્રસન્ન=જનમ્યો	ખાકું	સગપણુ=સગાઈ
નમન કર્યું=નમસ્કાર કર્યા	ખોળ=શોધ	દરવાન=દરવાજાની ચોક્કી
ફોજ=લશ્કર; સેના	આરોપ=તહોમત; આળ	કરનાર; દ્વારપાળ
પાઠ ૩૫.	અનુમાન=ધારણા; અટકળ	મ=મા; નહિ
અહારવટું=જંગલમાં	કદપના=ધારણા; અનુમાન	ખોય=ખોડ; ખાંપણુ;
રહીને ગામ લૂટવાં તે	તિલક=ટીલું	એખ; બટો
કાઠલો=દહીં, દૂધ વગેરે	પાઠ ૩૬.	સમજીતી—હોમાણુરા
મુકવાનો માટી અથવા	જીનાગઢ=ગીરનારની	તું રડ નહિ અને
લાકડાનો ઘાટ	પાડોશમાં શહેર છે	આખો લાલ ન કર.
રાજવંશી=રાજાના વં-	જોગ=યોગ; વખત	જો મરતી વખત
શમાં અવતરેલો	ખેદ=દીલગીરી	માને યાદ કરીએ તો
રેખા=લીટીઓ; કાપા	માગું=માગણી	વંશમાં બટો લાગે.

દેરડી=દેવડી	મુરાદ=ઈચ્છા; આશા	સાંભર=સાંભર સરોવ-
ખોદે તે પડે=ખીજને	શક=સંદેહ	રની આસપાસનો ભાગ
નુકસાન કરવાને જે	કુસંપ=અણુખનાવ	અજમેર
ઉપાય કરે તેજ તે ઉપા-	ખુવાર થવું=પાયમાલ	વિચિત્ર=નવાઈ જેવી
યથી પોતાને નુકસાન	થવું; નાશ પામવું	આવેશ=ગુસ્સો
કરે	દૃષ્ટાંત=દાખલો; ઉદાહરણ	પરાજય=હાર
પાઠ ૩૭.	માગું=માગણી	પાઠ ૩૮.
સોલંકા=ચાલુક્ય (એ	ખૂબસુરત=દેખાવડી	વાઘેલા=વંશનું નામ છે
રજપુત વંશનું નામ)	હાડેહાડ=૩૦૦૦૦	(વાઘેલ ગામની જા-
સંગીર=નાની; કાચી	ડંકા=નગાર; ઢોલ	ગીર મળી હતી તેથી
ચોહાણ=રજપુત વંશનું	માંડલિક=ખંડિઆ	વાઘેલ નામ પડ્યું.)
નામ	જય=જીત; ફતેહ	અણહીલવાડ=પાટણ;
દિલ્હી=હસ્તીનાપુર;	યુદ્ધ=લડાઈ	(સરસ્વતી નદીને કાંઠે
જમના નદીપર શહેર	કોપે=ગુસ્સે થાય	છ. સ. ૭૪૬ માં વન-
છે. જે હાલ હિંદનું	એકમત=સંપ; એક્ય	રાજ ચાવડાએ અણ-
રાજધાનીનું શહેર છે.	કમર બાંધવી=સામા થવું	હીલ ભરવાડના નામ
રજપુત અને મુસલ-	પ્રસંગ=વખત	ઉપરથી વસાવ્યું હતું)
માની રાજ્યની રાજ-	તા=હાથ	વેરાન=ઉજળડ; વસ્તી
ધાની હતી.)	અંકુશ=હાથીને વશ	વગરનો
તલપ=ઉતાવળથી લેવાને	રાખવાનું અણીદાર નાનું	શરણ=તાબે
પડવું તે	હથીયાર	આજીજી=કાલાવાલા
ઝઝુમી=તલપી	ત્રિશુળ=ત્રણ પાંખાવાળું	ભંડાર=ખજાનો
ધૂળખલાની=નજીવી	હથીયાર	જનાનખાનું=સ્ત્રીઓને

રહેવાની જગા
સર કરવું=જીતવું
બેગમ=મુસલમાન પાદ-
શાહની ઓરત
મલેક કાપુર=ગુલામનું
નામ છે. (એને ખંજા
તની લુટમાંથી અલા-
ઉદીન લાવ્યો હતો)
બેત=સંકેત; યુક્તિ
માનભંગ=અપમાન
કલક=ડાઘ
સ્વામીન=પોતાને તાબે

પાઠ ૩૯.

દુરાચારણી = ખરાબ
ચાલનો

ખંડ=હુલ્લડ

પડે=જીતે

છલકાબ=ઉપમા; ખિતાબ

પશ્ચાતાપ=પસ્તાવો.

દીલગીરી

ભેર=પાપી

અદલ=વાજબી

વાટપાડુ=રસ્તે લૂટી

લેનાર

કાસળ=જડ; મૂળ

સરહદ=છેવટની હદ

વસુલાત=જમાવધી

આબાદી=ચઢતી

અમદાવાદ=સાબરમતી

નદીને કાંઠે શહેર છે.

(અહીંનાં ધોતીજોડા

ને મરકી વખણાય છે.

ખરૂં નામ અહમ-

દાબાદ છે)

પ્રવાહ=વહેણુ

ખ્યાતિ=નામના

અઘાપિ=હજી પણુ

ઓરસ=મેળો

પાઠ ૪૦.

વરાળ=ખાફ

નિરંતર=હંમેશાં

ધટ=જીડી

ધુમસ=ધુણીના જેવી

વરાળ; ઓસ; દવ

આકળ=ઠંડીના જેરથી

હવામાંની વરાળનું

પાણી થવું તે; ઠાર

મોતીઆ=મોતીના દાણા

જેવા ટપકાં

વાદળાં=વરાળનો જથ્થો

કરા=ખરફના કંકરા

આકાશમાંથી પડે તે

પાઠ ૪૧.

દેશ=ધણા ઇલાકા અને

પ્રાંત મળીને થયેલો તે

પહાડ=જમીન પર જે

મોટા ડુંગરા આવેલા

હોય તે

ભેગા થઇ ગએલાં=મળી

ગએલાં

ટોચ=શિખર; ઉપલો

ભાગ

સદ=વહાણના કુવાને

આધારે રહેલા કંતાન

કે દોટીના ઝુગડા કપ-

ડામાં પવન ભરાવાથી

વહાણુ જલદી ચાલી

શકે છે તે

સપાટી=ઉપલો ભાગ

આરપાર=એક છેડાથી	માર્ગ; નીકી	સાંઠા
બીજા છેડા સુધી	ટેટી=ખડખડ	સરકર ધારાના=મહેસુલ
ઉલટી=વિરુદ્ધ; સામી	ખાતર=કોઈ ગએલો	વગેરેની
પાઠ ૪૨.	કચરો વગેરે	ધારાના=વેરાના
વાર્ષિક=વરસની	ખરીફ=ચોમાસામાં વ-	શીતળ=ઠંડા
ગતિ=ચાલ	વાતાં ધાન્ય	પાન=પાંદડાં
વિશાળ=વિસ્તીર્ણ; લાંબા	વાવણી=રોપણી	ખરે=ભોંયપર પડે
પહોળા	કરપી=રાંપડી	કડોળ=દ્વિદળ ધાન્ય
પીઠ=વાંસો	નીંદી=ઉખેડી	તંબોળ=પાન
આર=ભરડાની વચ્ચે	હેલી=લાગલાગટ વરસાદ	ધરે=પહેરે; ઓઢ
લોઢાની અણીદાર	આવબું તે	શાલ=ઉનતું કીમતી વસ્ત્ર
ખીલી જડેલી હોય તે	નિરાંત=ચેન; સુખ	ભલી ભાત=સારી રીતે
જોત=સીધી લીટીમાં	વજે છે=થાય છે	ઉંડા જળ જાય-પાણી
પડતો પ્રકાશ	માફકસર=જોધએ તેટલો	સુકામ ઓછું થાય
કિરણુ=સીધી લીટીમાં	તીડ=ખેતરને નુકસાન	પામે=આવે
પડતો પ્રકાશ	કરનાર તપખિરીઆ	કેસુડાં=કેસુડાંનાં આડનાં
પાઠ ૪૩.	રંગનાં પાંખવાળા પક્ષી	ફૂલ
અગાસી=ધાતુ	ધમાલ=ધામધુમ	ગુણવાન=ગુણકારી; ફાયદા
કરાંડી=કપાસ, તુવેર	રવિપાક=શિયાળુ પાક	વાળા
વગેરેના સુકા છેડ	ખળી=કલુસલામાંથી	હોજ=પાણીની ટાંકી
પુ'પરા=ભોંયમાં દટાએલાં	અનાજ છૂટું પાડવાની	ફૂવારા=જોમાંથી પાણી
સુકાં ઠુંઠાં	જગા	ઉંચે ઉડે છે તે
કાઠા=તીક; કાંસ	ચીરા=ફાટ; ચીરાડ	ચંદન=સુખડ, કેસર
કાંસ=પાણી જવાનો	કડખ=જીવારના સુકા	

વગેરેને પાણીમાં ધસીને	વણુતોલ=ધણુજ	ચપો=પીળા રંગનું
લચકા જેવું બનાવે	ખાસું=મળનું; સાં	સુગંધીદાર ફૂલ
છે તે	ડૂબાડુબ=ડુબી ગએલી	બલા=સારાં
લાગ=લાગે	ઉચારે=બોલે; ગાય	ફૂલાય=ખીલે
કાયલ=મધુર રાગનું	મલાર=રાગનું નામ	માટ=માટે
કાળા રંગનું પક્ષી	પપેલી } એક જાતનાં	ચાખડીઓ=પાવડીઓ
મીઠા બોલ=મધુર શબ્દ	જીધ } સુગંધીદાર	હિંચોળા=હીંચકા
મીઠાં વેણુ	જય } સંકેદ ફૂલ	ખાટ=ખાટલા

સમજૂતી—ટાઢતી મોસમમાં ઠંડો પવન વાય, ઝાડનાં પાંદડાં ખરી પડે; ધઉં, ગોળ, (શેરડી) કપાસ અને કઠોળ-પાકે, અને લોકો ટાઢથી શરીર ફાટે નહિ માટે શરીરે તેલ ચોળે અને પાન ખાય. (૧) ટાઢ વાય નહિ માટે લોકો શરીરે ડગલા પહેરે અને શાલ ઓઢે, ગરીબ લોકના ટાઢથી પગ અને ગાલ ફાટી જાય, એ ઋતુમાં (શિયાળામાં) રાત ધણી મોટી હોય છે અને દિવસ નાના (ટુંકા) થાય છે અને શરીરમાં સારી રીતે (સારો ખોરાક ખાવાથી) જોર આવે છે. (૨) ઉનાળામાં કુવા, વાવના પાણી ઉંડા જતા રહે છે—ઘટે છે અને નદીને સરોવરના પાણી સુકાઈ જઈને ઓછા થાય છે, સઘળી વનસ્પતિને નવાં પાંદડાં આવે છે અને સારાં ગુણવાળાં કેસુડાંના ફૂલ પણ થાય છે. (૩) ગરમીની મોસમમાં હોજ, પુવારા અને બાગ સારા લાગે છે. તેમજ ચંદન અને વીંજણા વહાલા લાગે છે; કારણ કે એથી ઠંડક વળે છે. કાયલ મીઠા બોલ બોલે છે અને તાપ ધણુજ પડે છે. (૪) વરસાદની ઋતુ ધણુજ મળતી લાગે છે. દુનિયા પાણીમાં ડૂબેલી દેખાય છે મતલબ કે બધેજ પાણી પાણી મળી રહે છે, લોકો મલાર

રાગ ગાય છે અને ખેડુતો ખેતરમાં વાવણી કરે છે. (૫) ચંપા, ચંપેલી ભુધ, જાય અને ગુલાબનાં પુલ સારાં ખીલે છે. ચોમાસાના સુખને માટે લોકો છત્રી, પાવડીઓ. હોંચકા અને ખાટલા વાપરે છે. (૬)

પાઠ ૪૪.

ઈલાકા=ધણા પ્રાંત જીલ્લા
અને એજન્સિ મળીને
થએલો તે
એજન્સિ=નાનાં દેશી
રાજ્યોનો જથ્થો
નકશો=ગામ, શહેર કે
દેશનો ચીતરેલો નમુનો
જિલ્લા=ધણા તાલુકા
મળી થએલો કલેક્ટરના
તાબાનો ભાગ
પ્રાંત=ધણા જિલ્લા, અને
સંસ્થાન મળીને
થએલો તે.
કમિશનર=વિભાગનો
ઉપરી અધિકારી
ગવર્નર=ઈલાકાનો મૌથી
વડો અધિકારી
રાજવહીવટ=રાજકારભાર
મંડળ=સલા

ખાતર=માટે

વિભાગ=ભાગનો ભાગ
હાઈ=મેટી

પાઠ ૪૫.

એક સાદે=એકે અવાજે;
સાથે
મજલ=ટપ્પો
ધાડ=લુટારાની ટોળી
ધાસ્તી=ભય; ખીક
એકલદોકલ=એકલા
ગભરામણુ=અકળામણુ
ચાણોદ=વડોદરા પ્રાંતમાં
નર્મદા કાંઠે જત્રાનું
સ્થળ છે.
સિદ્ધપુર=વડોદરા પ્રાંતનું
સરસ્વતી નદીને કાંઠે
જત્રાનું ઢેકાણું જેમાં
માતૃ શ્રાદ્ધ કરવા લોકો
જાય છે.

પાઠ ૪૬.

સરખામણી=મુકાબલો
વાકેફગાર=માલીતગાર
પ્રશ્ન=સવાલ
સગવડવાળાં=જોગવાઈ-
વાળાં
છક=દિંગ; તાબુબ
ખાર=ખંદર; જ્યાં વ-
હાણો ઉભા રહે તે જગા
હજીરા=કબર; રોજો
રોજો=કબર
દીવાદાંડી=વહાણોને ખડ
કની ખબર પડવા માટે
દરીઆમાં ઉંચો મિ-
નારો બાંધી તેમાં ફરતો
દીવો રાખે છે તે
ટંકશાળ=નાણું પાડવાની
જગા
ગોદી=બાંધેલી ખાડી
જેમાં સ્ટીમર વહાણ

સમા થાય છે તે જગા

ભાગ ૩.

પાઠ ૪૭.

સાળુ=પૈરાંને પહેરવાનું
લાલ, લીલા, પીળા
વગેરે રંગનું લુગડું

આપડો=પટેા

સાવચેતી=ખબરદારી

આડું અવળું=આગળ
પાછળ

ભોક=જિદ્દ; કાણું

કસુર=વાંક; તક્સીર

તૂણુવું=ભોકને કપડાના
જેવા દોરા વડે ભરી
લેવું તે; રકુ કરવું.

ખંડ=ઓરડો

ચીંગડું=ફાટેલા લુગડાં
પર જોડેલો કકડો.

કાપલા કુપલી=વેતરતાં
નકામા પડેલા કકડા

સંગ્રહ=સંધરો

અંગુડી=સોય ન ભોકાય
માટે આંગળીએ ટાટી

પહેરે છે તે

વડ=જાત

ઓટવું=વાળીને બખી-

આ દેવા

ફાંટ=દૂર દૂર ટાંકા

મારવા તે

પાઠ ૪૮.

કંટાળો=અણુગમો, ત્રાસ

વાદે=સરખામણીએ

પાલવે=પરવડે; બોળે

ઓશિઆળું=તાબેદાર

આંતરસે=વો=કપડું લાંબું

પડતું હોય તો જોઇએ

તેટલું વાળીને દોરો

ભરવો તે

દરજીને આંટે=દરજીથી

ચઢી જાય.

ફતેહ=જીત; જય

વાઢવાળી=ધારવાળી

પાઠ ૪૯.

સાધન=સામગ્રી

તંગ=ચુસ્ત; સજ્જડ

વરે=ખપે

દેખાવ=શોભા

ખુલતું=ઢીલું

મેળ=જુક્તિમંધ મેળવી

દેવું તે

ચીંદરડી=લાંબી પટી

મગજ=કપડાંને છેડે

ગોળ કાર દે છે તે

પાઠ ૫૦.

આંકા=નિશાની; અંધાણી

આંટી=દોરાનું ગોળ

ગુંછળું

કાંસક્રી=કાંસક્રીના ઘાટના

જાડ કાગળપર દોરા

વીંટાળેલા હોય છે તે

મહાવરો=અભ્યાસ; ટેવ

બખીઆ=પાસે પાસે ને

ઝીણા ઝીણા ટાંકા

દીધા હોય તે

તોછડી=નાની; ટુંકી

ચાંપ=દાખવાનો સચ્ચે

પાઠ ૫૧.

ગરમી=ગરમ વસ્તુને

અડકવાથી જે લાગણી

પેદા થાય છે તે	રખારણુ=રખારીની ખેરી	ક્રમ
ઉકળાટ=ધામ	નીરી=નાખી	ઝોરસું=દૂધ અધરકવાનું
ઉષ્ણતા=ગરમી	ખાનો=આંચળમાંથી દૂધ	વાસણુ
ઝળ=આંચ	આવવા દેવું તે	રવૈયો=વલોવાનું હથીયાર
તીવ્રવાહક=જલદીથી	સેર=ઝીણી ધાર	નેતરાં=સુતરનાં પાતળાં
વહેવડાવનાર	વટલોઈ=તાંબડી	દોરડાં
મંદવાહક=ધીમેથી વહે-	સેલો=દોહતી વેળા ગાય	ડેરા=જેના મધ્યમાં વાંસ
વડાવનાર	ફૂદે નહિ માટે તેને	પરેવીને ઝાળીના મોંને
પાઠ ૫૨.	પાછલા પગે જે દોરકું	બાધે છે તે; માંકડી
બળતણુ=બાળવાના	બાંધવામાં આવે છે તે	ઝટકા=દોરી પકડી અવ-
પદાર્થ	છટકપાટુ=ખસી જઈને	રનવર ખેંચવી તે
અસર=લાગણી	પાટુ મારવું તે	ધુમરડી=ચક્કર ખવડાવ્યા
ધુણી=ધુમાડો	પાટુ=દોર પાછલા પગે	કોઠી=તાંબા કે પિત્તળની
પાઠ ૫૩.	લાત મારે છે તે	પવાલી
દૂઝણું=દૂઝતી ગાય	સોતું=સાથે	દોણી=જાશ ભરવાનું
ભેંસો વગેરે	ડબકાનું=છેલ્લી વારનું	માટીનું વાસણુ
મોસાળ=માનું પિચર	સ્વાદિષ્ટ=અતિશય સ્વાદ-	સુધીઉં=ધાસ વગેરેનું
કોઠીઉં=દોર બાંધવાની	વાળું; લહેજતદાર	મોટી ઉધણુ જેવું
જગા.	ઉચી ગઈ=દૂધ દેતી	ગોળ બનાવે છે તે
બાકણું=કપાસીઆ, કાલાં,	બંધ થઈ	હાટીઉં=ભંડારીઉં
ગુવાર વગેરે દોરને	ટંક=એક વખત	પાઠ ૫૫.
ખવડાવવા માટે બાકે	પાઠ ૫૪.	તર=મલાઈ
છે તે	વલોણું=દહોને વલોવાનું	પુરણુ=પુરા

જીવન=જીવવું તે
વૃદ્ધિ=વધવું તે; વધારે
પ્રમુખ=રાટ; રક્ષણીના
ધાટની મોટી ધાળી
અધીરા=આતુર
અપારદર્શક=આરખાર
જોઈ શકાય નહિ એવું
રાટ=પ્રમુખ
પુલાસો=સખાવાન

પાઠ ૫૬.

માખણ=અશ ઉપર
ધોળું અને ચીકણું
તરી આવે છે તે
ચીકટ-ચિકાશવાળો ભાગ
નરી=એકલા
ધટ=ગડા
ચરખી=પ્રાણીઓના શરી-
રમાંથી થી જેવો પદાર્થ
નીકળે છે તે.

પાઠ ૫૭.

કંદોઈ=સુખડીઆ;
મિઠાઈ બનાવી વેચનાર
ટકા=સોમો ભાગ

પોષણ=વધારવું; ઉછેરવું
મોદાવું=ફૂગવું; ફેલવું
પાઠ ૫૮.

ધામ=ઉજળાટ
સામટાં=એકદમ; અધાં
બનાવટી=જોડી કાઢેલી
ઈંદ્ર=સ્વર્ગનો રાજા;
દેવતાઓમાં જે મુખ્ય તે

મુગટ=શિરપેચ
ફફ=જમાવ
ફરજ=ધર્મ; કત વ્ય

ચોપદાર=જોડીદાર
આશા=હુકમ
નોખત=નગારું
સજ=તૈયાર
વાચા=ખેલવાનું ભાન
ખડી=ઉભી

કત વ્ય=કામ; ફરજ
છીપે=મટાડે; દૂર કરે
કોકા=આને ઢેકાણું લોટ
જેવો જૂકો વાપરે છે તે;
તાડની ખતના એક
ગાડનાં ખીનો જૂકો

છેદીને=કાણાં પાડીને
પક્તિ=હાર; ઓળ
અમૃત=મીઠું
સાખ=આંખા પરજ
પાકવા આવેલી ફેરી
નિર્વાહ=ગુજારો; ગુજરાન
પાઠ ૫૯.

નમન કરવું=નમવું
કાટ=ધમિરત બાંધવામાં
વપરાતાં લાકડાં
સોંચી=એકકું કરી
મુખાઈ=ખેલકુદાઈ
નાદાની
સોસવું=વેદવું
રાડું=જીવારનો સુકો
સાંઢો

નાતો=સંબંધ
દાવો=હુક
ખોટ=તંગાસ; તંગી
પુષ્ટિકાર=જોર આપનાર
છૂટ=રજા
ઉત્પત્તિ=પેદાસ
વેલો=જોખપર પથસતો

છાંડ	ટેવ=આદત	ડાંગર
ખડાં મયાં=ઉભા મયાં	પાઠ ૬૨.	સાળ=ડાંગર
વાપર=વપરાશ	ગળપણુ=મિઠાશ	બંગાળીઉ=અસલ બંગા
કઠોળ=એ ફાડવાળું	વાહ=શેરડીનું ખેતર	ળાથી આવેલું
અનાજ; મગ, અણા,	કાલુ=શેરડી પીલવાનો	સુખળું=ખી ઉપરની
અડદ, ચોળા, વગેરે	સંચો	પાતળી અણીદાર સળી
હિસાબ=ગણતરી; ગણના	રિવાજ=ધારો	કનમ=મહી અને નર્મદા
મરજ સારે=કામ બળવે	શુદ્ધ=ચોકખો; સ્વચ્છ	વચ્ચેનો ભાગ; ભરચ
બરખાસ કરી=બધ કરી	રસી=શેરડીના રસને	જિલ્લો અને તે નજીકનો
પાઠ ૬૦.	ઉકાળવાથી જે મેલ	ગાયકવાડી મુલક
કાળજી=ખંત; ચેટક	ઉપર તરી આવે છે તે	પાઠ ૬૪.
કોકડાં=ચુંચળાં	મસ્કો=માખણુ	નિભાવ=ગુળરો; નિર્વાહ
કુંખ=ડાંખળી	અણુગમો=ના પસંદગી	મેદો=પરસુદી
વસંતઋતુ=ફાગળ ને	ખીટ=વિલાયતી લાલ કંદ	રવો=દાણાદાર ઘઉંનો લોટ
ચૈત્ર મહીનો	પતરાંપતરાંવાળી=જેમાં	લાલ=ધોળકા તથા ધંધુ-
કાશી=મુંદ	પતરીઓ એટલે પડ	કાનો પશ્ચિમ ભાગ
લહેજતદાર=સ્વાદિષ્ટ;	દેખાય તેવી	અને કાઠિઆવાડનો
રનાદ આપે એવી	પાઠ ૬૩.	કેટલોક ભાગ
પુઠું=પડ	ભાત=રાંધેલા ચોખા	આરાઈટ=એક જાતના
પાઠ ૬૧.	ડાંગર=છોડવાળું ભાત	છોડના કંદનો લોટ
આધરણુ=ઉકળતું પાણી	પંખાળી=પાંખડીવાળી	સત્વ=કસ
પુડો=પડ	ત્રાંખાસાળ=પાણુસાળ;	પાઠ ૬૫.
સદતી=માફક આવતી	તાંખાના રંગની લાલ	વિચિત્ર=તરેલવાર;

નવાઈ જેવું
સુદ્ધાં=સાથે
વથુસાદોડી=દોડીની
એક જાત
જામ=જમરૂપ
કુંગળી=કાંદા
છૂટે છે=ઝરે છે.

પાઠ ૬૬.

ભાળ=ખોળ; પત્તો
કળા=યુક્તિ; હુન્નર;
ઉંધી=અવળી; ઉત્તરી
ઉંધીઉં=ઉત્તરીઉં
ઓળા=શેકલા લીલા ચણા
દોકળાં=છદડાં

પાઠ ૬૭.

ખિમાર=માંદાં; રોગી
સંધરણી=વારે વારે
ઝાડો થવાનો રોગ
મરડો=પેટમાં દુઃખીને
ઝાડો થવાનો રોગ
અરૂચિ=અભાવ; અણુ-
ગમે
મધુરં મધુરં=થોડું થોડું

ખેશુમાર=ધણીજ
થાળું=મથાળું
ભર=ગીચ; પાસે પાસે
ખિમારી=રોગ; મંદવાડ
મરી=પચી; ઉતરી
ઓછું વતું=થોડું ધણું
કાઢ=દોર બાંધવાની જગા
વિદાય થઇ=ગઇ

પાઠ ૬૮.

ખે ખોલ=થોડું
અવયવ=ભાગ
ક્રિયા=કામ
માહીતી=જાણ; ખમર
નાળુક=કામળ
મગજ=મગજનો દાખડો
રક્ષણુ=અચાવ
ફેફસાં=શ્વાસોશ્વાસની
ઈંદ્રિયો
હૃદય=લોહીની ટાંકી
કાળજી=પેટની જમણી
બાળુએ માંસનો મોટો
કટકો છે તે; પિત્તાશય
પડખે=બાળુએ

આંતરડું=ગુંછળુ વળેલો
દોરડા જેવો પેટનો
ભાગ એ જઠરની નીચે
ડાખી બાળુ પર છે.
પેદુ=પેટની નીચેનો ભાગ
ખાસ=જીદું
વાટે=રસ્તે
પેટ=ઉદર

જઠર=પાચન થવા માટે
પેટની ડાખી બાળુએ
ખોરાક ભરવાની કાચળી
હોજરી
લાગણી=અસર
જીરસો=મનને ઉભરો;
લાગણી

પાઠ ૬૯.

સ્વચ્છતા=ચોક્કાઈ
આરોગ્ય=તંદુરસ્ત
ખસ=ઝીણી ફેલી
દાદર=દરાજ
ભયંકર=ગંભીર
છારી=પડ
આવરદા=આયુષ્ય; જિંદગી

અડયાં=સુક્રએલું જાણુ
 ગેરૂ=ચાક જેવો લાલ
 રંગનો પદાર્થ
 મંજન=માંજવા કે સાફ
 કરવાની વસ્તુ
 અવાળુ=દાંતનાં પિડિયા
 કંબુસાઇ=અખિલાઈ
 ઉલ=જીલ ઉપર વળગેલું
 વાસી થુંક
 ખોડો=ઉખડેલી ચામ-
 ડીની મેલી રજ
 વતડવાની=ખંજવાળવાની
 નખીઆં=નખ વડે ખં-
 જવાળવાથી ગુમડાં
 જેવું થાય છે તે
 દાંતી કરવી=કાંસકાના
 દાંતામાં ખડખચડી
 દોરી ગુંથવી અથવા
 ડાંગરના દાણા ધાલી
 તે વડે માથું ઓળવું તે
 લીખો=જૂ, માકડ વગેરેના
 ઈંડાં
 માથાવટી=સાડીનો

માથાપર ઓઢવાનો
 ભાગ જે ચીકટાય છે તે
 લટીઆં=લાંબા નિમા-
 જાનો ગુમખો
 અંખોડો=જીઓ માથાના
 વાળ ઓળીને માથા
 પછવાડે તેની જે ગાંઠ
 વાળે છે તે
 લટ=નિમાજાની ગુચ્છ
 ટાલ=માથાના જે ભાગ
 પરથી વાળજતા રહ્યા
 હોય તેટલો ભાગ
 સંલવ=આશા
 પાઠ ૭૦.
 નાડી=હાથના કાંડા
 આગળની શિરા કે
 જે વડે લોહીની ગતિ
 તથા રોગ સમજાય તે
 જઠરાગ્નિ=પેટની ગરમી
 એ જીન=વરાળ પેદા
 કરીને ગતિ આપનારો
 સંચો

પાઠ ૭૧.
 મેળાપ=સમાગમ;
 મળવું તે
 અંશ=ભાગ
 ભસ્મ=રાખ; ખાખ
 ગુસ્સે=ક્રોધે; રીસે
 વેગ=ગતિ; ચાલ
 કાખ=અગલ
 પાઠ ૭૨.
 બખોલ=ખાડો
 પિત્તાશય=પિત્ત ભેગું
 થાય છે તે જગા
 જઠર=ખોરાક પચાવ-
 નારી મુખ્ય ઇન્દ્રિય
 અન્નનળી=જે વાટે ખોરાક
 પેટમાં જાય છે તે નળી
 માંસપિંડ=માંસનો લોચો
 પિત્ત=લિલાશ પડતો
 પ્રવાહી પદાર્થ
 કાળ=ચીકણું થુંક
 ઉલટી=ઓકારી; વામીટ
 કાળીઓ=ગ્રાસ
 દ્વવ=પ્રવાહી

શેષ=આકી

મળ=મેલ; નરક

પાઠ ૭૩.

વર્ગ=ગત

સુસ્ત=આળસુ

સહીસલામત=ક્ષેમકુશળ

તાર=તાંતણા

ગળું=દાદી

કોશેટો=પતંગીઆને

રહેવાની લાંબી ગાળ-

દડી

ગોટી=દડી

કોકડી=તરાકના ઉપર

શંકુ આકારે વીંટાળેલું

જે સુતર તે

મઠૈસુર=દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં

દેશી રાજ છે

યુક્તિસર=તજવીજથી

સાળ=કપડાં વણવાનો

સંચો

પોશાક=લુગડાં

ટકાઉ=મજબુત; ધણો

વખત આલે એવા

પાઠ ૭૪.

વેણુ=કપાસનો છોડ

કપાસીઆ=કપાસનાં ખી

જિન=કપાસ લોઢવાનું

કારખાનું

ચરખો=કપાસીઆ તથા ર

ખુદું પાડવાનો સંચો

ગાદલાં=ગોદડાં

પુણીઆ=રૂના ગાળાનો

વેતેક લાંબો ને આં-

ગળી જેટલો જડો

આકાર કાંતવા માટે

તૈયાર કરેલો તે

રેંટીઆ=સુતરકાંતવાનો

સાદો સંચો

વાટા=ગાળ આકારની

લાંબી પુણી

વણુકર=વણવાનું કામ

કરનાર

તાંતણો=તાર

પાઠ ૭૫.

ઓદો=ખળદને ઓઢાડવા

સારૂં સીવેલું કપડું

રૂવાંટી=કુમળા અને છેક

ઝીણા વાળ

ખટ=ગડા

ગીચ=પાસે પાસે

ઉઝરડા=કાપા; ધસરકા

લાજમર્યાદા=આખર

અને અદખ

મરળદા=અદખ; મર્યાદા

કુદરતી=જમીન તરફથી

મળેલી

પાઠ ૭૬.

રમાલ=મોં સાફ કરવાનો

કકડો

પ્રવેશ કરે=દાખલ થાય

હીકળ=ઠંડી

સુતરાઉ=સુતરનું બનેલું

ઉકળાટ=ધામ

કરકર=ખરબચડું

ખાળે=અટકાવે

સુજની=રજખ

પાઠ ૭૭.

ગરમાવો=ગરમી; હુંફ

ઝેખ=ઝોખા

અકારાં=અણુમો આપે

એવા

લૂ=ગરમ હવાનો અપાટો

ગરજ=કામ

સારતાં=અન્નવતાં

પોમ=શ્વાંટી જેવું

કપડાં પર હોય તે

પાઠ ૭૮.

પ્રુઅડ=ગંદી

સાવરણી=ખુતારો

પરસાળ=ધરમાં પેસતાં

આવે તે ઓરડો

વહીઓ=દર; બાકાં.

છજ=છાજ.

ખેર=ઝીણી રજ.

ઉથામીને=ઉંચકીને.

પાઠ ૭૯.

મહણુ=સૂર્ય ચંદ્રનાં

બિંબપર પડતી પૃથ્વીની

છયા.

આંગણું=ખારણા આ-

ગળની જગા.

ઓકલી=લોપણમાં

અંગુઠી પાડવામાં

આવતી નકશી

અલગ=એલાયદી; જુદી

પાઠ ૮૦

માત્ર=ફક્ત

અંગ=શરીરનો ભાગ

મોજથી=આનંદથી.

શ્વાસ=દમ.

પોષણુ=ગુજરાન; ગુજરો

સાદું=હલકું

માંસાહારી=માંસ ખાનાર

સેવાળ=લીલ.

ટીશી=કુંપળ; પાંતરાની

કળી,

રખેને=કદાચ.

જવહિસા=હત્યા જવને

મારવો તે.

ધારતી=ખીક.

ગૂમ થવાથી=જતી

રહેવાથી; દેખાતી

ખંધ થવાથી

ટળી=મટી; દૂર થઈ.

ગુંગળાટ=અકળામણુ

ઢેકડો=કુદકો.

ચેન=સુખ

લપલપાવીને=ખહાર

કાઢીને.

ગોળો=પિંડો.

ભવ=અવતાર

રમુજ=ગમત આપે

એવી,

સમાપ્ત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. ફૂટ.

વિવેદિ વાચનમાળા.

પ્રાવેશિકાના અર્થ	૦-૩-૦
પુ. ૧ લાના અર્થ	૦-૪-૦
પુ. ૨ જાના અર્થ	૦-૫-૦
પુ. ૩ જાના અર્થ	૦-૬-૦
પુ. ૪ થાના અર્થ	૦-૭-૦
પુ. ૫ માતા અર્થ	૦-૮-૦
પુ. ૬ કુના અર્થ	૦-૯-૦
પુ. ૭ માતા અર્થ	૦-૧૦-૦
વિદ્યાવીઃ પુ. ૨જાના	૦-૪-૦
માયોસી તા. નકરી	૦-૩-૦
સુરત મહેરનો	૦-૪-૦

વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુક

બાળવર્ગની નોટ	૦-૨-૦
પહેલીનો અર્થ	૦-૨-૬
બીજાના	૦-૪-૦
ત્રીજાના	૦-૫-૦
ચોથીના	૦-૬-૬
પાંચમીના	૦-૮-૦
છઠ્ઠીના	૦-૯-૦
સાતમીના	૦-૧૦-૦
ઠગ્યા ૧લીના	૦-૪-૦
ઠગ્યા ૨જાના	૦-૫-૦
ઠગ્યા ૩જાના	૦-૬-૦

(સ્વ૦) છગનલાલ માતીરામ શાહ ફૂટ.

મુખ્યગણિત શિક્ષક.

બાળવર્ગ	૦-૧-૬
વો. ૧ લાનો	૦-૧-૬
વો. ૨ જાનો	૦-૨-૦
વો. ૩ જાનો	૦-૨-૬
વો. ૪ થાનો	૦-૩-૦
વો. ૫ માનો	૦-૪-૦

રિફરેશન શિક્ષક.

બાળગણિતની	૦-૨-૦
વો. ૧ લાનો	૦-૨-૬
વો. ૨ જાનો	૦-૩-૦
વો. ૩ જાનો	૦-૩-૦
વો. ૪ થાનો	૦-૪-૦
વો. ૫ માનો	૦-૪-૦
ઠગ્યા પુ. ૧ લાનો	૦-૩-૦
વીવેદી, પુ. ૧ લાનો	૦-૩-૦

જૂનાળ શિક્ષક.

સુરત મહેરનો	૦-૬-૦
માયોસી તાલુકાનો	૦-૨-૦
સુરત જિલ્લાનો	૦-૬-૦

પ્રશ્નોત્તરમાળા.

ગુજરાત પ્રાંતની સ્વ. જ્ઞ.	૦-૩-૦
મુખર્દી ઈલાકાની જ્ઞ.	૦-૪-૦
હિંદુસ્તાનની જ્ઞ.	૦-૪-૦
ગુજરાતની વાઈસરોય સિધ	૦-૬-૦
સુશિક્ષાન વો. ૨ જાનું	૦-૩-૦
સુરત જિલ્લાનો નકરી	૦-૫-૦
અંગ્રેજીગણિતના મનોચલન	૦-૫-૦
સુદરશનકૃત પહેલીના અર્થ	૦-૨-૦
બાળગણિતમાળાની નોટ	૦-૨-૦

સાહબજી-ઈશ્વરલાલ મગા

શાહપોર-સુરત.

૨૦૬.

